

А. Ю. Ужитчак

orcid.org/0000-0003-3441-3754

аспірантка кафедри історії держави та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ, НАПРЯМИ, ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Кримінально-правова політика держави, перш за все, повинна бути спрямована на захисті прав та свобод людини та громадянина. Злочинність в будь-якому прояві, є найголовнішою перешкодою для розвитку сучасної демократичної держави. Проблематика розвитку кримінально-правової політики держави на сьогоднішній день є актуальною, так як злочинність серед різних прошарків населення є однією з найбільш обговорюваною темою сьогодні. Необхідність удосконалення кримінального законодавства та профілактики злочинності зумовлена тим, що актуальність цієї теми не перестає бути нагальною в нашому житті. Період війни у державі завжди супроводжується підвищенням рівня злочинності серед різних верств населення, особливо неповнолітніх, що спричиняє значні ускладнення у суспільному житті України. Перед владою стоїть завдання щодо покращення життя населення, надивлячись на умови в яких вона зараз перебуває. Одним із способів цього покращення може стати перегляд та вдосконалення кримінально-правової політики. Дослідження поняття та змісту кримінально-правової політики цікавило суспільство з найдавніших часів, таким чином кримінально-політичні ідеї можна знайти ще в працях мислителів та юристів античної доби, наприклад, Сократ, Платон, Арістотель. У статті використані такі методи дослідження: історично-правовий, логічний, порівняльно-правовий, діалектичний, метод порівняльного аналізу, догматичний.

Метою статті є дослідження різних концепцій вчених щодо визначення поняття кримінально-правової політики держави і так як на сьогоднішній день не існує в кримінально-правовій науці єдиного концептуального підходу щодо тлумачення поняття кримінально-правова політика, метою є запропонувати своє тлумачення заданого тезису. Виходячи з цього необхідно також зазначити основні напрями та завдання кримінально-правової політики держави.

В Україні до початку XXI століття питання політики у сфері боротьби зі злочинністю та її складових, таких як кримінально-правової, кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної політики практично не досліджувались. У більш сучасному періоді визначенням поняття та змісту кримінально-правової політики держави займалися такі вчені, як: Д. О. Балабанова, Є. Л. Стрельцов, О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк, В. І. Борисов та інші.

Розглянемо більш детально точки зору щодо визначення кримінально-правової політики. Д. О. Балабанова зазначає: «Під кримінальною політикою розуміється поточна повсякденна діяльність органів державної влади та громадськості з організації й реалізації мір з протидії злочинності, а також законодавчо визначена й здійснювана державною владою генеральна лінія в кримінально-правовій сфері, тобто адекватні існуючим потребам у суспільстві основні напрями, пріоритети, найважливіші завдання, шляхи й засоби здійснення кримінально-правового регулювання (кримінально-правова політика). Зміст кримінальної політики значною мірою становить також здійснення комплексу соціально-економічних і ідеологічних заходів, покликаних впливати на причини злочинності й тим самим сприяти її зменшенню» (Балабанова, 2007, с. 9).

О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк вважають, що кримінально-правова політика, будучи частиною державної політики, являє собою «напрямок діяльності спеціально-уповноважених органів, який стосується охорони прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від суспільно небезпечних посягань шляхом застосування покарання та інших заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили такі посягання, а також шляхом запо-

бігання зазначеним посяганням за допомогою правового виховання і заходів профілактики індивідуального і спеціально кримінологічного характеру» (Дудоров, 2014, с. 56).

На думку доктора юридичних наук Стрельцова Є. Л., потрібна індивідуальна та колективна наукова дослідна робота, яка повинна бути спрямована на розробку, подальше удосконалення, в нашому випадку, кримінального права, приведення його у максимальне можливе співвідношення з тими складними соціальними процесами, які зараз відбуваються. Така, на думку вченого, змістовно-необхідно враховувати діяльність українських науково-педагогічних працівників задля вдосконалення кримінально-правової політики держави. Кримінальне право України, будучи публічною галуззю права, пов'язане з державою, залежить від держави, опосередковується державою та покликане створювати необхідну правову базу для здійснення в цій державі заходів, спрямованих на забезпечення, дотримання та охорону правопорядку. При цьому важливо враховувати, що існують завдання та цілі, які має кримінальне право, а є завдання та цілі, які має держава, для досягнення яких використовуються можливості кримінального права. Автор зазначав, що кажучи про загальну мету держави і кримінального права, що вона, за великим рахунком, є спільною. Одночасно на більш локальному рівні їх завдання та цілі можуть бути диференційовані. При цьому, для кримінального права характерними є суто правові заходи, а для держави – організаційні. Ще одна важлива теза, яка полягає в необхідності розуміння того, що, держава, «створює» кримінальне право, виступає у якості його «автору», а потім, після певного «оперення», вже кримінальне право набуває можливостей і зворотно впливати на функціонування держави. Ці попередні примітки необхідно враховувати для подальшого розуміння суті викладеного матеріалу (Стрельцов, 2018, с. 59).

Якщо говорити про вдосконалення кримінального законодавства, на цей привід Стрельцов наголошує, що використання, а частіше – «запозичення» кримінально-правового досвіду інших країн, є корисною справою, особливо в ознайомчому плані, але використання такого досвіду повинно відбуватися з врахуванням того, що кожна країна має свої, найчастіше неоднакові підходи до визначення сутності та змісту кримінального права, особливо під час суттєвих змін. Можливі суттєві проблеми розвитку усієї правової системи, та кожної галузі права зокрема, виникає цей процес практично завжди, в основному в таких випадках мова йде про «збереження» сталого та врахування «нового» (Стрельцов, 2021, с. 68).

Кримінально-правова політика, за точкою зору Борисова В. І., нерозривна складова частина всієї політики Української держави. Вона являє собою напрям боротьби зі злочинністю, який базується на нормах законодавства України про кримінальну відповідальність і знаходить свій прояв у законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, рішеннях державних органів, політичних партій та громадських організацій, спрямованих на проведення цієї діяльності (Борисов, 2013, с. 18).

Фріс П. Л. пропонує розмежувати напрями кримінально-правової політики на підставі групування об'єктів злочинних посягань, які, у свою чергу, визначаються за рівнем значимості суспільних відносин, благ та інтересів. Таким чином, можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинністю неповнолітніх; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності та ін. Таким чином можуть бути виділені: кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти основ національної безпеки України; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти життя та здоров'я особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти волі, честі та гідності особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти виборчих, трудових, та інших особистих прав і свобод людини і громадянина; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти власності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами у сфері гос-

подарської діяльності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти довкілля; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти громадської безпеки; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти безпеки виробництва; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти безпеки руху та експлуатації транспорту; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти громадського порядку та моральності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами в сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами в сфері використання електронно обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами у сфері службової діяльності; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти правосуддя; кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти встановленого порядку несення військової служби (військовими злочинами); кримінально-правова політика у сфері боротьби із злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Фріс, 2002, с. 332).

Завдання кримінально-правової політики полягають у визначенні загальних засад кримінальної відповідальності та покарання винного, за допомогою кримінально-правової політики визначається коло діянь які є протиправними, допомагає визначити ефективні методи впливу на злочинця та визначає дієві методи запобігання злочинів. Але необхідно прийняти до уваги зауваження вченого О. М. Литвака: «теорія кримінальної політики, навіть якщо й звільнити її від ідеологічних нашарувань, має внутрішні логічні протиріччя. Адже всяка політика, як мистецтво управління державними справами стосується масових явищ, в даному разі сотень тисяч людей, які потрапили до тенет кримінальної юстиції», тому сто відсоткового успіху від ефективності кримінально-правової політики домогтися неможливо (Литвак, 2000, с. 56).

Кримінально-правова політика стосується усіх сфер життєдіяльності суспільства і усього населення країни. Від неї залежить життя та майбутнє мільйонів громадян, вона повинна розроблятися на науковій основі, а не являти собою спонтанну реакцію на ті чи інші події. Як зазначає вчений Данченко К. М.: «кримінально-правова політика є системоутворюючим елементом усієї політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка розробляє стратегію і тактику, формулює основні завдання, принципи, напрями і цілі кримінально-правового впливу на злочинність і засоби їх досягнення. Також слід відзначити, що процес становлення і розвитку такого соціального явища, як кримінально – виконавча політика, відбувався в суспільстві в залежності від єдиної правової політики держави на певних історичних етапах. Кримінально-виконавча політика відображає результати еволюції суспільства, держави та їх інститутів і відповідає певним періодам їх функціонування» (Данченко, 2019, с. 130).

Отже, підводячи підсумок можемо стверджувати, що чіткого визначення кримінально-правової політики не існує, яке б підтверджувалося на законодавчому рівні. Можемо запропонувати своє тлумачення кримінально-правової політики. Кримінально-правова політика – це невід'ємна складова частина політики будь якої держави, а також діяльність органів державної влади та організацій, яких стосується охорони прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від суспільно небезпечних, протиправних діянь (діяльність або бездіяльність) шляхом застосування покарання або інших методів. Головними завданнями кримінально-правової політики держави є забезпечення належного тлумачення положень кримінального кодексу України, за допомогою яких забезпечується притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні злочину та підвищення ефективності застосування кримінальної відповідальності за скоєння протиправних діянь. Необхідно створити нову стратегію розвитку законодавчої бази щодо кримінальної відповідальності різних верст населення, а також способів профілактики та попередження злочинності.

Література

- Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.08. Одеса, 2007. 9 с.
- Борисов В. І. Поняття кримінально-правової політики : Вісник Асоціації кримінального права України. (м. Харків 2013 р.) Харків, 2013. С. 31–35.
- Данченко К. М. Поняття кримінально-правової політики України у сфері виконання покарань. Журнал право і суспільство. 2019. No 6. С. 130.
- Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. Київ : ЗНУ, 2014. 56 с.
- Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження. Київ: АТІКА, 2000. 277 с.
- Стрельцов Є. Л. Кримінальне право України: думки прагматика. Кримінальне право в умовах глобалізації : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Одеса, 25 травня 2018 р.). Кафедра кримінального права НУ "Одеська юридична академія". Одеса, 2018. 62 с.
- Стрельцов Є. Л. Сучасне кримінальне право: між догмами та інноваціями : Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.(Одеса, 17 верес. 2021 р) Одеса : Фенікс, 2021. С. 68–73.
- Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: Монограф. Київ, 2005. 332 с.

References

- Balobanova D. O. (2007) Teoriia kryminalizatsii [Theory of criminalization]. avtoref. dys. kand. yuryd. Nauk. 9 p.
- Borysov V. I. (2013) Poniattia kryminalno-pravovoi polityky [The concept of criminal law policy]. Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy. (Kharkiv 2013 r.) Kharkiv. pp. 31–35.
- Danchenko K. M. (2019) Poniattia kryminalno-pravovoi polityky Ukrainy u sferi vykonannia pokaran [The concept of criminal law policy of Ukraine in the field of execution of punishments]. Zhurnal pravo i suspilstvo. No 6. p. 130.
- Dudorov O. O. (2014), Khavroniuk M. I. Kryminalne pravo [Criminal Law]. navch. posib. Kyiv : ZNU. 56 p.
- Lytvak O. M. (2000) Derzhavnyi vplyv na zlochynnist. Kryminolohichno-pravove doslidzhennia [State influence on crime. Criminological and legal research]. Kyiv: АТІКА. 277 p.
- Streltsov Ye. L. (2018) Kryminalne pravo Ukrainy: dumky prahmatyka. Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsii [Criminal law of Ukraine: opinions of a pragmatist. Criminal law in the conditions of globalization]. mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konfer. (Odessa, 25 travnia 2018 r.). Kafedra kryminalnoho prava NU "Odeska yurydychna akademiia". Odessa. 62 p.
- Streltsov Ye. L. (2021) Suchasne kryminalne pravo: mizh dohmamy ta innovatsiiamy : Yurysprudentsiia sohodni: mizh apolohiieiu i kreatyvniistiu [Modern criminal law: between dogmas and innovations: Jurisprudence today: between apologetics and creativity]. mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf.(Odessa, 17 veres. 2021 r) Odessa : Feniks. pp. 68–73.
- Fris P.L. (2005) Kryminalno-pravova polityka Ukrainskoi derzhavy: teoretychni, istorychni ta pravovi problemy [Criminal law policy of the Ukrainian state: theoretical, historical and legal problems]. Monohraf. Kyiv. 332 p.

Анотація

Ужитчак А. Ю. Поняття, напрями, завдання кримінально-правової політики держави. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню кримінально-правової політики держави, її поняттю, напрямам та завданням, а також виокремленню особливостей впливу кримінально-правової політики на державу та її подальший розвиток. Розглянуто основні напрямки кримінально-правової політики, та розкрито значення завдань, що постали перед кримінально-правовою політикою. Висвітлюється взаємозв'язок та взаємовплив кримінально-правової політики з іншими елементами політики у сфері боротьби зі злочинністю. Запропоновано тлумачення терміну на основі вивчених матеріалів за даною тематикою. Розглянуто велику кількість думок вчених, щодо пояснення термінології, а також було зазначено власну позицію щодо термінології, а саме що кримінально-правова політика – це невід'ємна складова частина політики будь якої держави, а також діяльність органів державної влади та організацій, яких стосується охорони прав і свобод людини та громадянина, суспільства і держави від суспільно небезпечних, протиправних діянь (діяльність або бездіяльність) шляхом застосування покарання або інших методів. Було виявлено необхідність створення нової стратегії розвитку законодавчої бази щодо кримінальної відповідальності різних верст населення, а також способів профілактики та попередження злочинності. Аналізуються питання реалізації кримінально-правової політики та проблеми її ефективності. Проблема полягає у тому, що прогнозування кращої кримінальної політики на сьогодніш-

ній день є важким завданням, вона потребує стабільності держави у всіх напрямках. Встановлено, що ефективно застосування заходів кримінально-правового впливу є базисом системи боротьби зі злочинністю, кримінальне законодавство окреслює цінності, які необхідно захищати на законодавчому рівні і держава повинна забезпечувати механізм ефективного захисту таких благ.

Ключові слова: кримінально-правова політика, протидія злочинності, завдання кримінально-правової політики, напрями кримінально-правової політики, законодавство.

Summary

Uzhytchak A. Yu. Concept, directions, tasks of criminal-legal policy of the state. – Article.

The article is devoted to the study of the criminal law policy of the state, its concept, directions and tasks, as well as highlighting the features of the influence of the criminal law policy on the state and its further development. The main directions of the criminal law policy were considered, and the significance of the tasks faced by the criminal law policy was revealed. The relationship and interaction of the criminal law policy with other elements of the policy in the field of fighting crime is highlighted. An interpretation of the term is proposed based on the studied materials on this topic. Considered a large number of opinions of scientists regarding the explanation of the terminology, and also stated their own position regarding the terminology, namely that the criminal law policy is an integral part of the policy of any state, as well as the activities of state authorities and organizations concerned with the protection rights and freedoms of a person and a citizen, society and the state from socially dangerous, illegal acts (activity or inaction) through the use of punishment or other methods. The need to create a new strategy for the development of the legislative framework regarding criminal liability of various segments of the population, as well as methods of prevention and prevention of crime, was revealed. The issues of implementation of the criminal law policy and problems of its effectiveness are analyzed. The problem is that predicting the best criminal policy today is a difficult task, it requires the stability of the state in all directions. It has been established that the effective application of measures of criminal law influence is the basis of the system of combating crime, the criminal law outlines the values that must be protected at the legislative level, and the state must provide a mechanism for the effective protection of such goods.

Key words: criminal law policy, crime counteraction, tasks of criminal law policy, directions of criminal law policy, legislation.